

Василь МІЩАНИН

ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРО АГРАРНУ ПОЛІТИКУ НА ЗАКАРПАТТІ В 1944-1950 роках

Аграрна політика на Закарпатті у перші повоєнні роки була саме тим ключовим важелем, який кардинально змінив систему суспільних відносин і соціально-економічне обличчя краю. Сільське господарство – домінуюча галузь виробництва і головний об’єктивний системотворчий чинник розвитку місцевої економіки, соціальної, демографічної і просторово-поселенської структури Закарпаття в 1944-1950 рр. стало основною сферою, з якої у щойно возз’єднаному з Україною регіоні політично-примусовими методами місцевими комуністами і центральними компартійно-державними органами СРСР і УРСР розгорнулося цілеспрямоване насадження радянської моделі політичних і соціально-економічних відносин, господарювання і адміністративно-директивного управління. Селянство краю було відчужене від землі і закріпачене колгоспно-радгоспним ладом. Розпочалася руйнація вікових традицій, культури і моральних цінностей закарпатського села, його пролетаризація і маргіналізація. Комуністична політика в аграрному секторі була складовою частиною процесу прискореної радянізації Закарпаття у перші повоєнні роки.

Впродовж незначного за тривалістю історичного періоду закарпатське село пережило два радикальні перевороти. Спочатку – земельну реформу 1944-1945 рр., яка тимчасово створила масу середніх і дрібних приватних власників – хазяїв землі. І відразу ж потім – колективізацію 1946-1950 рр., яка ліквідувала такого хазяїна. Необхідно підкреслити, що аграрна політика на Закарпатті завершального етапу Другої світової війни і перших повоєнних років, формувалася і здійснювалася у дещо відмінних умовах існування квазідержавного утворення – Закарпатська Україна в 1944-1945 рр., де формально ще існувало підґрунтя для самостійного реформування новою владою земельних та інших аграрних відносин, а потім в Закарпатській області в 1946-1950 рр. – складовій адміністративно-територіальній одиниці України, де самостійність дій обласних і місцевих органів влади у сфері аграрної політики була майже виключена.

Глибокий науковий аналіз процесу формування і реалізації повоєнної політики аграрних перетворень на Закарпатті та об'єктивна оцінка її результатів потребують ретельного вивчення і значного розширення кола джерел для неупередженого дослідження проблеми. Такий підхід дозволяє аргументовано переглянути деякі стереотипи переважно ідеологічно заангажованих робіт з історії аграрних відносин і партійно-державної політики в сфері сільського господарства радянського періоду. А тому, залучення документів, насамперед, із місцевих архівів дозволить пролити світло на ряд проблем з історії краю досліджуваного періоду.

Джерела з історії повоєнної аграрної політики на Закарпатті необхідно виділити в декілька основних груп. При цьому, групування варто здійснювати не тільки за традиційним підходом – неопубліковані або опубліковані джерела, але – для збереження логіки історичного взаємозв'язку подій, явищ і процесів – також за змістом і хронологією чи етапами аграрної політики. Разом з тим важливо визначити серед загального масиву джерел групи документів, що характеризують становлення і функціонування механізму реалізації прийнятих політичних рішень з перетворень в аграрному секторі в період 1944-1950 рр.

Проведений нами аналіз доступних публікацій з теми дослідження засвідчує, що вивчення історії аграрних перетворень і політики колективізації на Закарпатті в 1946-1950 рр. в українській історіографії 50-80-х рр. ХХ ст. та новітнього часу (з 1991 р.) здійснювалося в основному на базі обмеженого кола документальних матеріалів із фондів центральних і регіональних архівів України. Основний масив документів з історії аграрної політики і розвитку сільського господарства краю, зрозуміло, зберігається в Державному архіві Закарпатської області (ДАЗО). Та, по суті, рідко коли навіть кваліфіковані спеціалісти з проблеми хоча б побіжно вивчали більшість фондів цього архіву, які стосуються найбільш важливих аспектів досліджуваної теми. Вони проявляли своєрідний прагматизм, сконцентрувавшись на детальному аналізі переважно лише двох фондів ДАЗО: П-1 – «акарпатський обком Комуністичної партії України» та Р-195 – «Закарпатський обласний виконавчий комітет». Дійсно, тут зберігаються сотні документів про аграрні перетворення на Закарпатті досліджуваного періоду, різноманітні розпорядження, директиви, постанови і звернення, накази та інструкції партійних і радянських органів періоду 1946-1950 рр. Меншим чином, але все ж залучалися для висвітлення проблеми і документи із фонду П-4 – «Центральний комітет КПЗУ», де міститься 255 справ з партійними і державними документами Закарпатської України періоду 1944-1945 рр.

Зазвичай в історичних роботах радянського періоду з повоєнної аграрної проблематики цими документальними підбірками і вичерпувалася архівно-джерельна база. Така практика зберігається, на жаль, і в деяких сучасних історичних дослідженнях. Поза увагою професійних істориків залишається величезна маса документального матеріалу з інших фондів ДАЗО. Навіть більше, ретельно ознайомившись із архівними збірками, можемо із впевненістю стверджувати, що значна частина і компартійних фондів, які стосуються, у даному випадку, повоєнних аграрних проблем, зовсім не опрацьована вченими-істориками. А основна маса документів ще ніколи не була введена до наукового обігу.

Необхідно підкреслити той факт, що у ДАЗО зберігається понад 1600 фондів позначки «П» (партійні) – документів компартійних і комсомольських організацій – від регіонального до первинного рівня. Групування матеріалів у партійних фондах ДАЗО здійснено наступним чином:

1) на рівні районів –

а) документи окружних комітетів компартії за 1945 р., наприклад: Свалявський райком Компартії України (1946-1991 рр.) – Фонд (далі – Ф.) П-6; Свалявський окружний комітет партії (1945 р.) – Ф. П-7; Свалявський райком ЛКСМУ (1946-1991 рр.) – Ф. П-8; Берегівський райком Компартії України (1946-1991 рр.) – Ф. П-15; Берегівський окружний комітет партії (1945 р.) – Ф. П-16; Берегівський райком ЛКСМУ (1946-1991 рр.) – Ф. П-17; Міжгірський райком Компартії України (1946-1991 рр.) – Ф. П-22; Міжгірський окружний комітет партії (1945 р.) – Ф. П-23; Міжгірський райком ЛКСМУ (1946-1991 рр.) – Ф. П-24.;

б) документи районних комітетів компартії (та, як правило, і райкомів ЛКСМУ) за 1946-1991 рр.;

2) на рівні первинних партійних організацій, зокрема, колгоспів – з 1945-1946 рр. і до дня припинення існування, реорганізації чи злиття з іншою артілью (але максимально – до 1989 р.), наприклад: Первинна парторганізація колгоспу «Сталинская конституция» с. Березово Хустського району (1945-1960 рр.) – Ф. П-37; Первинна парторганізація колгоспу «Новая жизнь» с. Кошелево Хустського району (1945-1960 рр.) – Ф. П-44; Первинна парторганізація колгоспу «Советский пограничник» с. Лубня Великоберезнянського району (1946-1950 рр.) – Ф. П-75; Первинна парторганізація колгоспу ім. Орджонікідзе с. Люта Великоберезнянського району (1946-1983 рр.) – Ф. П-76; Партком колгоспу «Іскра» с. Угля Тячівського району (1945-1976 рр.) – Ф. П-113; Первинна парторганізація колгоспу ім. Кірова с. Нижній Студений Міжгірського району (1946-1989 рр.) – Ф. П-228; Первинна парторганізація колгоспу «Більшовик» с. Синевирська Поляна Міжгірського району (1945-1953 рр.) – Ф. П-235; Партком колгоспу ім. Леніна с. Пили-

пець Міжгірського району (1946-1989 рр.) – Ф. П-239; Партком колгоспу «Авангард» с. Яворово Ужгородського району (1945-1989 рр.) – Ф. П-1620.

На районному і місцевому рівнях, як засвідчують реєстраційні записи в ДАЗО, основна частина документального компартійного матеріалу вченими не проаналізована і в наукових роботах не використана. Тому і зараз варто говорити лише про початок вивчення і використання архівної джерельної бази аграрної політики, в т. ч. земельної реформи і політики колективізації на Закарпатті перших повоєнних років.

Майже зовсім поза увагою істориків залишаються документи з фондів обласних органів державної виконавчої влади, які безпосередньо займалися реалізацією державної аграрної політики. Зокрема, тільки частково у наукових публікаціях використовується матеріал з фонду ДАЗО Р-179 – Обласне управління сільського господарства. Як вказується у передмові до Опису 1 Фонду Р-179, наказом Міністерства землеробства УРСР від 26 січня 1946 р. в Закарпатській області було створено Обласний земельний відділ, а в округах – окружні відділи сільського господарства. Надалі, згідно з наказом №8-471 Міністерства сільського господарства УРСР від 5 квітня 1947 р. сформовано Обласне управління сільського господарства, структура і функції якого були значно розширені. Крім іншого, в його складі утворилися нові структурні одиниці – організаційно-колгоспний відділ і управління машинно-тракторних станцій (МТС). З-поміж вивчених нами документів фонду Р-179 на особливу увагу заслуговують: План відновлення і розвитку сільського господарства області, затверджений постановою Ради Міністрів УРСР від 20 березня 1947 р.¹, План заходів з підйому сільського господарства Закарпатської області на 1947-1950 рр.², довідки про ріст кількості колгоспів у 1946-1948 рр. та їх економічний стан³, два томи документів про хід колективізації в області у 1948 р. в розрізі округів⁴, блок підготовчих матеріалів 1950 р. з укрупнення колгоспів та їх планів роботи на 1950-1955 рр.⁵ та інші. Крім того, у фонді Р-179 в окремий опис «1 а» виділено матеріали, які раніше знаходилися на спеціальному режимі зберігання. Значна частина із цих документів стосувалася військово-оборонних питань⁶.

У цілому недослідженим також залишається дуже важливий матеріал з вирішення земельного питання у Закарпатській області в перші повоєнні роки, що міститься у фонді Р-329 – Відділ землеустрою Закарпатського обласного управління сільського господарства (1946-1955 рр.). Особливий інтерес з цієї збірки представляють щорічні звіти про розподіл землі за угіддями і землекористувачами станом зазвичай на 1 листопада поточного року, за 1946-1950 рр.⁷. Є такі звіти і в розрізі деяких районів (округів)⁸. Тут містяться також важливі документальні

дані про кількість одноосібних господарств та примусову ліквідацію хутірських поселень⁹. Документи з цього фонду засвідчують, що ще в 1947 р. склалися списки поміщицьких (куркульських) господарств Закарпаття¹⁰.

Джерельний матеріал з фондів ДАЗО з проблематики дисертаційного дослідження можна також згрупувати за тематичним принципом. У цьому контексті чіткіше простежуються основні напрями і механізми реалізації аграрної політики на Закарпатті 1944-1950 рр. Проілюструємо це на прикладі партійно-державної політики в сфері сільського господарства другої половини 1940 рр.

Аналіз загального масиву архівних документів засвідчує, що майже в кожному із фондів ДАЗО містяться наступні тематичні блоки матеріалів щодо механізмів формування і реалізації аграрної політики:

По-перше, документи центральних і республіканських партійно-радянських органів, які визначали і директивно встановлювали головні завдання аграрної політики в СРСР, Україні та в розрізі регіонів, в т. ч. Закарпатті. Зокрема, у фонді П-1 окремими справами виділено постанови і директивні листи ЦК КП(б)У і Ради Міністрів України з питань сільського господарства¹¹. Відповідно, в якості зворотного зв'язку, тут же містяться інформації Закарпатського обкому партії до центральних партійних органів про виконання їх рішень з аграрних питань¹².

По-друге, директивні матеріали обласних партійних і державних органів районним (окружним) партійним і виконавчим комітетам з аграрних питань та інформації з місць про виконання директив¹³.

Крім того, ще одне тематичне групування наявних архівних матеріалів можна здійснити за видами і напрямками партійно-політичної роботи:

- 1) документи з економічної політики та аграрно-виробничих питань;
- 2) ідеологічна і агітаційно-пропагандистська робота на селі;
- 3) організаційно-партійна і кадрова робота.

Як бачимо, навіть з характеристики невеликої кількості не опрацьованих вченими до нас фондів ДАЗО, перерахованих вище, джерельна база вивчення проблем повоєнної аграрної політики на Закарпатті може бути набагато ширшою. Тому самообмеження досліджень з історії закарпатського села другої половини 1940-1950-х рр. тільки узагальненими фондами П-1 і Р-195 не має логіки і об'єктивних підстав, але може бути суб'єктивно пояснене, по-перше, тим, що значна частина опублікованих робіт з історії повоєнного закарпатського села побудована за наперед заданою дослідником або запозиченою десь схемою і документальний матеріал використовується лише для ілюстрації надуманих інтелектуальних конструкцій автора. А найпростіше знайти узагальнюючі аргументи для уже попередньо сформульованих висновків

можна в узагальнюючих фондах регіональної партійної та державної влади. Це не потребує додаткових зусиль і тривалого часу для співставлення і критичного аналізу документальних джерел. Хоча кожному неупередженому досліднику добре відома характерна для радянської доби закономірність ретушування або «покращення» документів у ході руху їх знизу вгору по щаблях партійно-бюрократичної структури. Головним для партійних і господарських функціонерів було вчасно відрапортувати вищому за рангом парторгану навіть за рахунок приписок. А роздування даних про сільськогосподарське виробництво взагалі було хронічною хворобою радянської системи. Про це свідчить просте порівняння початкових – з місць і кінцевих – на рівні області статистичних даних, які містяться в архівних документах.

По-друге, вивченням проблеми закарпатського села періоду перших повоєнних років займаються переважно одні й ті ж вчені, які спеціалізувалися на темі і в радянські роки. Тоді навіть «вірних лєнінців» лише дозовано допускали знайомитися із документальним матеріалом, який зберігався в обласному партійному архіві. Та й самі вони не завжди і бажали знати, що тут, крім документів обкому компартії, містяться матеріали всіх первинних партійних організацій. Тільки компартія мала монополію на історичну правду і істину. Її функціонери визначали, що саме з наявних архівних матеріалів можуть вивчати вчені. Ті, у свою чергу, випадково знайшовши документи з фактами, які не вписувалися в русло офіційної концепції, наприклад, про опір населення Закарпаття політиці колективізації, лише занотовували їх для себе. Зараз же є змога оприлюднити такі матеріали. І подеколи «гарячі» факти публікуються дослідниками зі старого багажу – без звірки із теперішнім групуванням фондів, описів і справ у ДАЗО.

Наша тривала робота над документами обласного архіву показала, що досить вагома частина документальних матеріалів за досліджуванний період значиться «вибулими». Чимало із них безпосередньо стосується різних аспектів аграрної політики на Закарпатті в 1946-1950 рр. Аналіз описів – списків справ засвідчує, що в ДАЗО впродовж 1970-1991 рр. було здійснено, принаймні, три рази ретельний перегляд і вилучення матеріалів.

Перший – у 1973 р., коли із партійних фондів відібрали «малозначимі» матеріали і відправили як макулатуру на переробку, хоча будь-який архівний документ – важливий з погляду історичної пам'яті і його знищення є щонайменш варварством. Не можемо аргументовано стверджувати, але гадаємо, що таке вилучення було пов'язано насамперед із створенням з початку 70-х років культу Л.І. Брежнєва, який «ощасливив» Закарпаття своєю присутністю в 1944 р. Небажані документальні свідчення про генсека навряд чи могли залишатися в архіві.

Другий – у жовтні 1990 р., коли цілеспрямовано вилучався весь матеріал, що стосувався взаємодії партійних і репресивних органів, персональних справ керівних державних і партійних кадрів тощо. Безумовно, він знищений і зник безповоротно. Уваги заслуговує дата цієї «ревізії» – жовтень 1990 р. Тобто, ще майже за рік до розпаду СРСР, заборони КПРС і КПУ (після серпневого 1991 р. путчу «ГКЧП») та усамотійнення України. Значить, уже тоді попередньо «заміталися хвости» і комуністичний режим усвідомлено знищував документальні свідчення про свою незаконну і каральну діяльність та компрометуючий компартійну номенклатуру матеріал, в тому числі й за період 40-50-тих рр. XX ст. У 1990 р. найбільшу чистку документів було зроблено у Фонді П-1, насамперед в матеріалах таємної частини особливого сектору обкому партії. З цієї збірки методично – рік за роком вилучалися матеріали про діяльність радянської каральної системи щодо подавлення українського національно-визвольного руху, селянських виступів та інших фактів відкритого прояву невдоволення населенням Закарпаття комуністичним режимом¹⁴.

Але найцікавіше, що третє з відомих нам вилучень архівних матеріалів із фондів ДАЗО відбулося 16 серпня 1991 р. – всього за три (!) дні до путчу ГКЧП 19-21 серпня 1991 р. Просто так співпасти акція чистки архіву з путчем навряд чи могла. Видається, що творці та виконавці путчу самі наперед не вірили у можливість реанімації компартійної диктатури, вважали виступ приреченим і готувалися до найгіршого. В ході серпневого 1991 р. вилучення архівних матеріалів підчищено було навіть фонди районних комуністичних комітетів, наприклад, Мукачівського¹⁵.

Таким чином, радянська комуністична система свідомо звужувала джерельно-архівну базу вивчення історичного минулого Закарпаття. Однак, повністю нівелювати документальну історичну спадщину не змогла. Тому у фондах ДАЗО містяться ще важливі неопубліковані документи, в тому числі з історії аграрної політики в краї другої половини 1940-х рр.

Через брак обсягу, зупинимося на відомій лише обмеженому колу істориків групі архівних документів, які засвідчують існування альтернативного варіанту вибору аграрної політики і шляху розвитку сільського господарства краю у 1950 р. Ужгородськими істориками В.І. Ілько та І.В. Ілько в ДАЗО вперше було виявлено надзвичайно важливий для розуміння проблем аграрної реформи і аграрної політики на Закарпатті в перші повоєнні роки документ. У лютому 1950 р. керівники місцевих партійних і державних органів Закарпаття спробували довести Києву недоцільність і економічну неефективність суцільної колективізації хоча б у смузі гірських населених пунктів. До ЦК Комуністичної партії (більшовиків) України 4 лютого 1950 р. було направлено довідку про

«Про стан і подальший розвиток сільського господарства у гірських селах Закарпатської області», підписану головою Закарпатського обласвиконкому І.І. Туряницею і першим секретарем обкому компартії І.Д. Компанцем¹⁶.

У нашому розпорядженні є повна копія даного документу. Основним його висновком було положення, що організація в гірських селах «сільськогосподарських артілей є недоцільною». Виступити з такою неординарною ініціативою у період сталінського диктату та курсу на суцільну колективізацію в Закарпатті просто так обласне партійно-державне керівництво не могло. Не варто переоцінювати рівень самостійності, сміливості і рішучості тодішніх номенклатурних кадрів. Причини появи цього документу полягали в іншому.

Проведений нами додатковий аналіз матеріалів фондів ДАЗО засвідчує, що спроба закарпатського керівництва взяти під сумнів доцільність суцільної колективізації в гірських районах Закарпаття була викликана швидше соціально-економічними чинниками. Колективне господарство у гірській зоні просто було неефективним, а для його ведення елементарно не вистачало землі. І взагалі жителі гірської смуги переважно були зайняті на лісорозробках або займалися відхідництвом, так як неможливо було існувати за рахунок куцих земельних наділів. Інформація про такі негативи була зібрана і проаналізована планово-економічним відділом обласного управління сільського господарства. У фондах ДАЗО нами виявлено ряд принципово нових документів облуправління щодо цього: «Зведені економічні показники 12-ти гірських колгоспів для розробки заходів з розвитку сільського господарства у колгоспах по округах області на 1950-1955 рр.», «Перелік економічних показників гірських колгоспів для розробки заходів із розвитку сільського господарства в колгоспах Великоберезнянського, Воловецького і Волівського округів області на 1950-1955 р.»¹⁷.

Наведені у цих документах конкретні дані лягли в основу аргументації письмового звернення обласного керівництва до Києва із пропозицією не поширювати колективізацію на села гірської смуги. Але і саме обласне управління сільського господарства також 4 лютого 1950 р. направило галузевому республіканському міністерству спеціальну інформацію про подальший розвиток сільського господарства у гірських колгоспах Закарпатської області¹⁸. За змістом, висновками і пропозиціями ця інформація була близькою до листа-звернення закарпатського обласного керівництва до ЦК КП(б)У.

Таким чином, нові архівні джерела засвідчують, що у лютому 1950 р. керівництво Закарпатської області зробило спробу не поширити суцільну колективізацію на гірські райони. Але було вже пізно. Шанс на зважене кооперування сільського господарства Закарпаття за «народ-

но-демократичною» моделлю сусідніх країн Східної Європи втратився ще в 1944-1946 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. План восстановления и развития сельского хозяйства области, утвержденный постановлением Совета Министров УССР (20.03.47 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 52. А. 1 - 7.

2. План мероприятий по выполнению постановления февральского 1947 г. Пленума ЦК ВКП(б) по вопросу подъема сельского хозяйства в послевоенный период по области на 1947-1950 гг. // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 66. А. 1 - 16.

3. Справка и сведения о количестве и росте колхозов за 1946-1948 гг., экономические данные по ним и учет использованных земель по округам области (1.09.-22.11.1948 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 198. А. 1 - 5.

4. Отчеты и информации о ходе коллективизации колхозов и экономические данные в разрезе округов за 1948 год. Т. I. (28.01.-30.08.1948 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 203. А. 1 - 145; Отчеты и информации о ходе коллективизации колхозов и экономические данные в разрезе округов за 1948 год. Т. II. (1.09.-12.12.1948 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 204. А. 1 - 55.

5. Информации, отчеты о ходе коллективизации крестьянских хозяйств, укрупнении колхозов за 1950 год (20.04.-1.12.1950 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 582. А. 1 - 45; Документы (протоколы, справки, акты и другие) о проверке хозяйственной деятельности и ходе укрупнения колхозов по области за 1950 год (15.04.1950-10.06.1951 гг.) // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 583. А. 1 - 206.

6. Переписка с исполнительным комитетом областного Совета депутатов трудящихся с воинскими частями о выделении участков, сельскохозяйственных угодий, бывших монастырских земель в г. Мукачеве для спецнадобности, о проверке лошадей на сап и другим сельскохозяйственным вопросам (25.01.-24.10.1946 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1 «а». Спр. 1. А. 1 - 18; Документы (постановления, решения, карты, планы-схемы и переписка) о выделении земель по округам области под военные полигоны, лагеря и стрельбища и другие военные цели (13.03.-21.12.1946 г.) // Ф.Р-179. -Оп. 1 «а». Спр. 4. А. 1 - 52; Переписка с Министерством сельского хозяйства УССР, исполкомом областного Совета депутатов трудящихся и другими об отводе лесной площади и о передаче земельных участков для аэродромов, пограничных станций, лагерей, стрельбищ, авиаполигонов и объектов радиосамолетовождения (7.01.-29.12.1947 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1 «а». Спр. 6. А. 1 - 39; Переписка с Министерством сельского хозяйства УССР с Управлением землеустройства и севооборотов по отводу земель под аэродромы и авиаполигоны (9.01.-29.12.1948 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1 «а». Спр. 10. А. 1 - 149; Переписка с Советом Министров УССР, Министерством связи УССР, исполнительным комитетом областного Совета депутатов трудящихся и с другими о выделении земель воинским частям под строительство аэродромов, спецучастков и других воинских целей (1.01.-1.12.1949 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1 «а». Спр. 15. А. 1 - 12; Документы (приказы, отчеты, планы, переписка и др.) о развитии

сельского хозяйства и животноводства в округах, о передаче лошадей в фонд «Л.С.А.» и о выделении земель под аэродромы - Т. I. (29.01.-7.05.1949 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1 «а». Спр.28. А.1 - 101; Документы (приказы, отчеты, планы, переписка и др.) о развитии сельского хозяйства и животноводства в округах, о передаче лошадей в фонд «Л.С.А.» и о выделении земель под аэродромы. Т. II. (16.05.-19.10.1949 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1 «а». Спр.29. А.1 - 126; Документы (приказы, отчеты, планы, переписка и др.) о развитии сельского хозяйства и животноводства в округах, о передаче лошадей в фонд «Л.С.А.» и о выделении земель под аэродромы. Т. III. (24.10.-28.12.1949 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1 «а». Спр.30. А.1 - 84; Приказы областного управления сельского хозяйства по административно-хозяйственным и оборонным вопросам за 1950 год (10.01.-13.12.1950 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1 «а». Спр. 32. А.1 - 54.

7. Отчет о распределении земли по угодьям и землепользователям по Закарпатской области за 1946 год // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр.16. А.1 - 15; Отчет о распределении земли по угодьям и землепользователям по Закарпатской области за 1947 год // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр.47. А.1 - 70. Отчет о распределении земли по угодьям и землепользователям на 1 ноября 1948 года. Т. I. // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр.73. А.1 - 59; Отчет о распределении земли по угодьям и землепользователям на 1 ноября 1948 года. Т. II. // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр.74. А.1 - 63 ; Отчет о распределении земли по угодьям и землепользователям по Закарпатской области на 1 ноября 1949 года // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр.108. А.1 - 92; Отчет о распределении земли по угодьям и землепользователям по Закарпатской области на 1 ноября 1950 года // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр. 142. А.1 - 105.

8. Отчет о распределении земли по угодьям и землепользователям по Воловскому округу за 1947 год // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр.50. А.1 - 26; Отчет о распределении земли по угодьям и землепользователям по Воловскому округу на 1 ноября 1948 года. // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр. 78. А.1 - 24.

9. Сводные ведомости единичных дворов и хуторов по Закарпатской области за 1950 год // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр. 132. А.1 - 400; Документы о сселении хуторских хозяйств с общественной земли колхозов (постановления, планы, ведомости и др.) за 1950 год // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр. 133. А.1 - 229.

10. Списки помещичьих хозяйств в Закарпатской области за 1947 год // Ф.Р-329. Оп. 1. Спр. 34. А.1 - 6.

11. Директивные письма ЦК КП(б)Украины по вопросам сельского хозяйства (5.02.48 г. – 28.11.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 595. А.1 - 49; Постановления Совета Министров СССР по вопросам сельского хозяйства (16.01.48 г. – 17.12.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 596. А.1 - 121.

12. Информации, справки, отчеты обкома партии о ходе выполнения постановлений ЦК КП(б) Украины по вопросам сельского хозяйства (21.01.48 г. – 25.09.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 616. А.1 - 59; Информации, отчеты обкома партии ЦК КП(б)У о ходе коллективизации сельского хозяйства (25.03.48 г. – 27.12.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 617. А.1 - 36; Информации, докладные записки обкома партии ЦК КП(б)У по вопросам сельского хозяйства (21.01.48 г. – 25.11.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 618. А.1 - 123; Информации, справки обкома партии ЦК КП(б)У по вопросам сельского хозяйства (21.01.48 г. – 25.11.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 619. А.1 - 70; Переписка обкома партии с Советом министров

УССР по вопросам сельского хозяйства (1.04.48 г. – 28.12.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр.618. А. 1 - 123; Информации справки работников отдела сельского хозяйства о ходе выполнения постановлений ЦК КП(б)У по вопросам сельского хозяйства (6.03.48 г. – 11.11.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр.772. А. 1 - 60.

13. Директивные письма обкома партии окружкомом по вопросам сельского хозяйства (2.02.48 г. – 31.12.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 774. А. 1 - 19; Информации Перечинского, Раховского, Севлюшского, Тячевского окружкомов партии по вопросам сельского хозяйства (19.04.48 г. – 22.06.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 776. А. 1 - 7.

14. Докладные записки, справки, спецдонесения Управления МГБ о бандформированиях, ликвидации оуновского подполья, националистических организаций (09.02.47 г. – 31.12.47 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 253. А.1 - 124; Справки, докладные записки, информационные сообщения управления МГБ о религиозной ситуации, антисоветских действиях некоторых служителей религиозных культов (08.02.47 г. – 11.11.47 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 254. А. 1 - 26; Докладные записки, информационные сообщения управлений МГБ, МВД, облпрокурора об депортации из области граждан чешской, словацкой, венгерской национальности, фактах нарушений государственной границы, о естественном движении населения (07.01.47 г. – 23.01.49 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 258. А. 1 - 54; Информация обкома партии ЦК КП(б)У о выполнении постановления ЦК КП(б)У от 1 июля 1948 г. «Об улучшении массово-политической работы, дальнейшем развитии колхозного строительства и ликвидации остатков банд украинско-немецких националистов в западных областях УССР» (06.08.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 576. А. 1 - 11; Информации работников обкома, окружкомов партии о террористических актах банд ОУН на территории области (26.07.48 г. – 20.08.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр.586. А.1 - 23; Справки, докладные записки, спецдонесения органов МГБ и МВД о бандитских проявлениях ОУН на территории области (05.03.48 г. – 14.12.48 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 587. А. 1 - 82.

15. Характеристики о состоянии колхозов Мукачевского округа за 1947 год (1947 г.) // Ф.П-9. Оп. 1. Спр. 18. А. 1 - 75. (Уничтожено ЭПК №18 16.08.1991 г.); Справки, информации отдела и протоколы звеньевых колхозов по вопросам: о мероприятиях по подготовке весеннего сева, прополочной и уборочной кампании, о подъеме общественного животноводства, о работе парторганизаций по обеспечению выполнения колхозниками, бригадами, звеньями и МТС обязательств взятых в письме Сталину, о выполнении хлебозаготовок по округу, о мерах по улучшению, организации, повышению производительности оплаты труда в колхозах, о партийно-организационной работе первичных парторганизаций округа и другие (Уничтожено 16.08.1991 г.) (19.01.-28.10.1948 г.) // Ф.П-9. Оп. 1. Спр.46. А.1 - 52.

16. Информации, докладные записки обкома партии ЦК КП(б)У по вопросам коллективизации сельского хозяйства. Т. 1 (4.01.50 г. - 28.07.50 г.) // Ф.П-1. Оп. 1. Спр. 1276. А. 36 - 44.

17. Сводные экономические показатели 12 горных колхозов для разработки мероприятий по развитию сельского хозяйства по округам области на 1950-1955 гг. // Ф.П-179. Оп. 1. Спр.631. А. 1 - 34; Перечень экономических показателей горных колхозов для разработки мероприятий по развитию сельского хозяйства

в колхозах Великоберезнянского, Воловецкого и Воловского округов области на 1950-1955 гг. // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 632. А. 1 - 104; Перечень экономических показателей горных колхозов для разработки мероприятий по развитию сельского хозяйства в колхозах Иршавского, Мукачевского и Перечинского округов области на 1950-1955 гг. // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 633. А. 1 - 105; Перечень экономических показателей горных колхозов для разработки мероприятий по развитию сельского хозяйства в колхозах Свалявского, Севлюшского и Раховского округов области на 1950-1955 гг. // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 634. А. 1 - 104; Перечень экономических показателей горных колхозов для разработки мероприятий по развитию сельского хозяйства в колхозах Тячевского, Ужгородского и Хустского округов области на 1950-1955 гг. // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 635. А.1 - 104.

18. Информация Министерству сельского хозяйства УССР о состоянии и дальнейшем развитии сельского хозяйства в горных колхозах области (4.02.1950 г.) // Ф.Р-179. Оп. 1. Спр. 680. А. 1 - 16.

